

te'ahhîri's-sâdeti's-Şâfi'iyye). Kürdî, İbn Hacer el-Heytemî, Şemseddin er-Remlî, bunların hocası Zekeriyâ el-Ensârî'nin ve daha sonra gelen âlimlerin ihtilâflarında fetvaya esas teşkil edecek görüşün nasıl belirleneceğine dair kendisine sorulan bir soru üzerine mezhep ricâli, eserleri, mezhepte muteber ve fetvaya esas alınacak eser ve âlimler hakkında geniş bilgiler içeren bu eseri telif etmiştir. Eserde Nevevî ve Râfî'nin, müteahhir dönemde de İbn Hacer ve Remlî'nin mezhepteki tarihî rolleri, bu iki âlime ait *Tuĥfetü'l-muĥtâc* ve *Nihâyetü'l-muĥtâc*'daki birtakım müşkül meseleler, Şâfiî âlimlerinin bu iki esere yönelik itirazları, taklîd ve şartları, Şâfiî'nin kavli kadîmi ve müftünün taşıması gereken şartlar incelenmiştir (nşr. Muhammed Ali b. Hüseyin el-Mâlikî, *Ķurretü'l-âyn bi-fetâvâ 'ulemâ'i'l-Ĥaremeyn*'in kenarında [el-Fevâ'idü'l-medeniyye fî beyâni ihtilâfî'l-'ulemâ' mine's-Şâfi'iyye adıyla] Kahire 1356/1937; Diyarbakır, ts.; nşr. Bessâm Abdülvehhâb el-Câbî, Beyrut 2011). Eser, Ahmed Kûbâ b. Ali eş-Şâliyâtî el-Melîbârî tarafından *el-'Avâ'idü'd-dîniyye fî telĥîşî'l-Fevâ'idü'l-medeniyye* adıyla ihtisar edilmiştir (nşr. Abdünnâsîr Ahmed el-Melîbârî, Kahire 1431/2010). 4. *el-Fetâvâ'l-Kürdiyye*. Müellifin bazı fetvalarının bir araya getirilmesi ve fıkıh bablarına göre soru-cevap şeklinde düzenlenmesinden oluşmaktadır. Eser müellifin Muhammed Tâhir Sünbül el-Mekkî, Abdülhafız b. Dervîş el-Uceymî, Hasan b. İbrâhim el-Mağribî, Muhammed Sâlih ez-Zübeyr gibi çeşitli mezheplerden âlimlerin fetvalarını da derlediği *Ķurretü'l-âyn bi-fetâvâ 'ulemâ'i'l-Ĥaremeyn*'in içinde neşredilmiştir (nşr. Muhammed Ali b. Hüseyin el-Mâlikî, *el-Fevâ'idü'l-medeniyye* ile birlikte, Kahire 1356/1937; Diyarbakır, ts.). Abdurrahman b. Muhammed b. Hüseyin el-Meşhûr, *Buġyetü'l-müstersidîn fî telĥîşî fetâvâ ba'zî'l-e'imme mine'l-'ulemâ'i'l-müte'ahhîrîn* adlı eserinde (1434/2013) Yemenli bazı Şâfiî âlimleri yanında Kürdî'nin fetvalarına da yer vermiştir. 5. *el-İntibâh li-mâ yedüllü 'alâ fazîleti ta'cîlî's-şalât* (nşr. Bedî Seyyid el-Lahhâm, Dimaşk 2006). 6. *Fetĥu'l-fetâh bi'l-ĥayr fî ('alâ men yürüdü) ma'rifeti şürûti'l-ĥacci 'ani'l-ġayr* (yazma nüshaları için bk. *el-Fihrisü's-şâmil*, VII, 288-290). Müellif eserini daha sonra *Fetĥu'l-ĥadîr bi-iĥtişâri müte'allikâti nüski'l-ecîr* adıyla ihtisar etmiş (Kahire 1304), Muhammed Sirâcuddîn b. Ahmed Âdil er-Revvâs da San'a'da Bilim ve Teknoloji Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde

eseri yüksek lisans tezi olarak neşre hazırlamıştır (2007). 7. *Keşfü'l-lisâm 'an ĥükmi't-tecerrüdi ħable'l-mîkât bilâ iĥrâm* (*el-Fihrisü's-şâmil*, VIII, 317). 8. *eş-Şaġrû'l-bessâm 'an me'âni's-şuve-ri'lleti yüzevvicü fihe'l-ĥükkâm*. Devlet başkanı veya onun yetkili kıldığı kimse-lerin çiftleri evlendirme yetkisine sahip olduğu durumları açıklayan bir eserdir (nşr. Müzhir b. Muhammed el-Karanî, 2010). 9. *Zehrû'r-rubâ fi envâ'i (beyâni aĥkâmi)'r-ribâ*. Mekke âlimlerinin, "Ri bâ yetmiş babdır..." hadisinin anlamını sormaları üzerine müellifin dört mezhebe göre ribânın hükmünü ele aldığı bir eserdir (*el-Fihrisü's-şâmil*, IV, 586). *Risâle fi'r-Ribâ* da aynı eser olmalıdır (a.g.e., IV, 283). 10. *Cevâzü'l-iftâ' bi-ħavli küllin mine'l-müte'ahhîrîn mine'l-'ulemâ'i ev beynehüm tertîbü zâlike* (a.g.e., III, 206). 11. *Hâşiye 'ale'l-Envâr li-'amelî'ebrâr* (a.g.e., III, 351). 12. *Vesâhu'l-ezfar ve ĥükmi's-şalâti bihâ* (a.g.e., XI, 538). 13. *Ecvibe* (a.g.e., I, 114). Muhammed Kürdî'nin diğer bazı eserleri de şunlardır: *Şerĥu ferâ'izi'l-Tuĥfe*, *Uĥküdü'd-dürer fi beyâni muştalahâti Tuĥfeti İbn Hacer*, *Hâşiye 'alâ Şerĥi'l-Ġâyeli'l-Ĥaĥîb*, *ed-Dürretü'l-behiyye fi cevâbi'l-es'ile-ti'l-Câviyye*, *Şerĥu Manzûmeti'n-nâsiĥ ve'l-mensûĥ* (Süyûtî'nin eserinin şerhi), *Keşfü'l-murûĥ 'an muĥadderâti mâ li'l-vuĥû mine's-şurûĥ*, *Fetâvâ 'idde* (iki hacimli ciltten oluştuğu kaydedilir), *Câliyetü'l-hem ve't-tevân 'ani's-sâ'i li-ħaħâ'i ħavâ'ici'l-insân* (kırk hadisten meydana geldiği belirtilir), *Muĥtaşaru Keşfü'l-lisâm fi ĥükmi't-tecerrüdi ħable'l-iĥrâm*.

BİBLİYOGRAFYA :

Muhammed b. Süleyman el-Kürdî, *el-Ĥavâşî'l-Medeniyye*, Dimaşk 1340, I, 3; *Tercemetü'l-'al-lâme eş-Şems Muhammed b. Süleymân*, Câmî-atü'l-Melik Süüd Ktp., Yazmalar, nr. 5628, vr. 1-4; İbnü'l-Müstevfî, *Târîĥu İrbil* (nşr. Sâmi es-Sakkâr), Bağdad 1980, II, 754; Murâdî, *Silkü'd-dürer*, III, 218; IV, 27, 35, 60, 111-112; Serkîs, *Mu'cem*, II, 1555; *Hediyyetü'l-'ârifin*, II, 342; Ömer Rızâ Keh-hâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, Beyrut 1414/1993, III, 334; Abdülhay el-Kettânî, *Fihrisü'l-feĥâris*, I, 101, 459, 483, 485, 535; II, 697, 828, 870, 902, 1147; Zirikî, *el-A'âm* (Fethullah), VI, 152; Abdülkerîm Müderris, *Dânişmendân-ı Kürd der Ĥidmet-i 'İlm u Dîn* (trc. Ahmed Havârî Neseb), Tahran 1369 hş., s. 375-376; *el-Fihrisü's-şâmil: el-Fiĥ ve uşûlüh* (nşr. el-Mecmau'l-melekî), Amman 1420-25/1999-2004, I, 114; II, 977; III, 206, 351, 957; IV, 283, 586; VI, 197, 288-290, 808-809; VIII, 317; IX, 626-627; XI, 538; M. Ali es-Suveyrekî, *Mu'cemü a'lâmi'l-Kürd*, Süleymaniye 2006, s. 605; M. İbrâhim Ahmed Ali, "el-Mezhep 'inde's-Şâfi'iyye", *Mecelletü Câmî'ati'l-Melik 'Abdü'aziz*, sy. 2, Riyad 1398/1978, s. 42-43.

KÜRDÎ, Muhammed Tâhir (محمد طاهر الكردي)

Muhammed Tâhir b. Abdilkâdir
b. Mahmûd el-Kürdî el-Mekkî
(1903-1980)

Suudi Arabistanlı hattat,
tarihçi ve edip.

Mekke'de doğdu. Babası Osmanlı Devleti'nin son yıllarında mücâveret amacıyla Erbil'den Mekke'ye göç etmiştir. Muhammed Tâhir ilk eğitimini babasından aldı. Ardından Suudi Arabistan'da ilk resmî okul niteliği taşıyan Cidde'deki Medresetü'l-felâh'ın Mekke şubesinden mezun oldu. 1921'de yüksek öğrenim için babası tarafından Kahire'ye götürülerek Ezher'e kaydedildi; hat sanatına olan ilgisi sebebiyle ertesi yıl Aziz Efendi'nin (Rifâî) kurduğu Medresetü Tahsinî'l-hutûtî'l-Arabiyye el-Melekiyye'ye de kaydını yaptırdı. Sabahları Ezher'de, öğleden sonra da bu okulda hat ve tezhip tahsilini sürdürdü. Ezher'de Muhammed Bahî el-Mutî, Yûsuf ed-Dicvî, Muhammed Habîbullah eş-Sinkîti gibi âlimlerden ders aldı. Hat mektebinde daha çok meşhur Türk hattatı Aziz Efendi'den sülûs, nesih ve ta'lik (nesta'lik) hatlarını meşkedip icâzet aldı. Ayrıca rik'a ve divanî yazılarla tezhip sanatını da Aziz Efendi'den meşketti. Hat sanatında sülûs, nesih yazılarda Muhammed İbrâhim Efendi el-Misrî'den faydalandı (Aziz Efendi'nin ona gönderdiği ve kendisinden övgüyle bahsettiği Arapça bir mektup için bk. *et-Târîĥu'l-ħavîm*, I, 20-24). Ali Bedrî, Süleyman el-Gazzâvî, Muhammed Garîb el-Arabî ve Muhammed Rıdvân Efendi bu okulda ve okul dışında ders aldığı diğer hat hocalarıdır. 1926'da mezun olduktan sonra yine bu okuldaki ihtisas ve tezhip bölümünde iki yıl daha öğrenime devam etti.

1929 Temmuzunda Mekke'ye dönen Kürdî, Büyük Şer'iyye Mahkemesi'nde kâtip olarak çalışmaya başladı; ertesi yıl Cidde'deki Medresetü'l-felâh'a hat dersi hocası tayin edildi. Kürdî, Suudi Arabis-

Muhammed
Tâhir
el-Kürdî

tan'da ilk hattat ve resmen hat dersleri veren ilk kişi kabul edilir. Burada geçirdiği dört yıl hat sanatına iyice yönelmesini sağladı. Bilgi ve becerisini ilerletmek ve hat tarihine dair yazmayı düşündüğü kitabı için bilgi toplamak amacıyla 1934 yılının ilkbaharında tekrar Kahire'ye gidip bir yıl orada kaldı, ardından yine bir yıl kalacağı İskenderiye'ye geçti ve tekrar Kahire'ye döndü. Mısır'da bulunduğu zaman içinde *Kürrâsetü'l-Haremeyn* adlı meşk mecmuasını bastırıldı, *Tuĥfetü'l-ibâd fi ĥukûķi'z-zevceyn ve'l-vâlideyn ve'l-evlâd* adlı eserinin gözden geçirilmiş, ilâveli yeni bir neşrini gerçekleştirdi. Başta Kahire'deki Dârü'l-kütübî'l-Arabiyye ve Ezher Kütüphanesi ile İskenderiye'deki Belediye Kütüphanesi olmak üzere çeşitli kurumlarda araştırma yaparak hat tarihine dair eserinin telifi için bilgi topladı. 1936'da tekrar döndüğü Cidde'de kısa bir süre Medresetü'l-felâh'ta çalıştıktan sonra Mekke'deki el-Medresetü's-Suûdiyye, ardından el-Medresetü'l-Azîziyye adlı ilköğretim okullarında hocalık yaptı. Maarif Müdürlüğü güzel yazı öğretimiyle ilgili bir okul açınca bu okula müdür tayin edildi, ayrıca Maarif Müdürlüğü'nde hattat olarak görev yaptı. Bu arada üzerinde üç yıl kadar çalıştığı *Târîĥu'l-ĥaĥĥi'l-'Arabî ve âdâbüh* adlı eserini tamamlayıp neşretti.

Muhammed Kürdî 1946 yılının ortalarında Bağdat'a gitti ve oradaki hattatlarla tanıştı, bazılarına icâzet verdi. Daha sonra Kâbe'nin onarımı ve Harem-i şerif'in genişletilmesi sırasında uzman âlimlerden oluşturulan icra heyetine seçildi; aynı projenin telif ve tarihî eserler bölümü başkanlığına getirildi. Sanat ve tarih bakımından önemli eserlerin ve taşların tesbit ve korunması, fotoğraflarının çekilmesiyle görevlendirildi (1956). Emekliye ayrılınca kadar sürdüreceği bu görevi ona kapsamlı bir Mekke tarihi yazmasını ilham etti. 1963'te gözünde meydana gelen rahatsızlık sebebiyle sağlığı bozulunca çalışmalarını bıraktı, devlet görevinden de ayrıldı, hat ve tezhipte ilgili özel faaliyetlerini sürdürdü. 1973'te Suudi hükümeti bütün kitaplarını bastırma kararı verip bu konuda bir komisyon oluşturduysa da bunun gerçekleşmesinden dolayı büyük hayal kırıklığına uğradı. Sağlığının elvermemesi üzerine hatla uğraşmayı bıraktı, hat aletlerini Mısır'daki arkadaşlarına hediye ederek ibadetle, telif ve eserlerin gözden geçirilmesiyle meşgul oldu. 23 Rebîülâhîr 1400'de (10 Mart 1980) Cidde'de hasta-

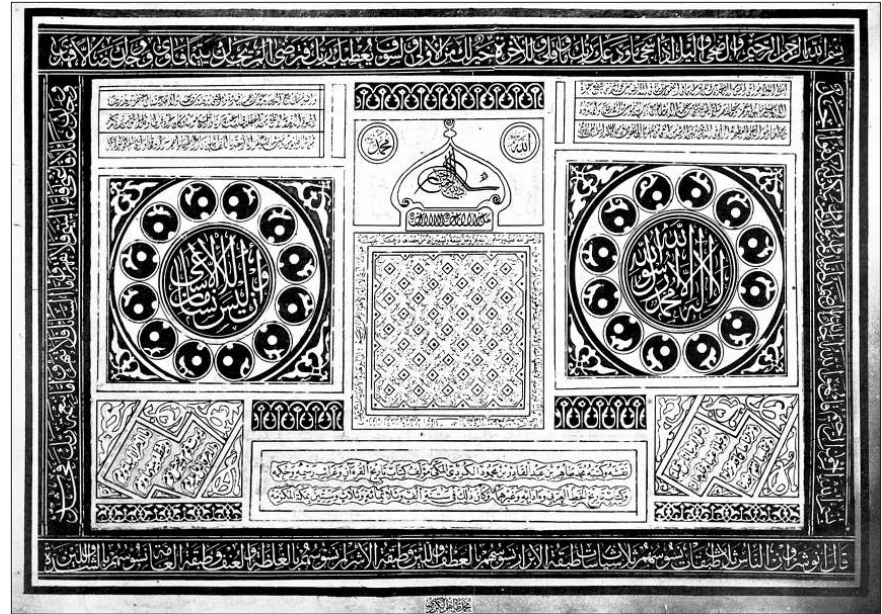
hanede vefat etti ve Mekke'de Cennetü'l-muallâ'da defnedildi. Ahmed Saîd b. Sîlm'in 1365 (1946) olarak verdiği vefat tarihi ona değil babasına aittir. Bazı kaynaklarda Mekke'de öldüğüne dair verilen bilgi de yanlıştır.

Kürdî'nin bir hattat olarak ortaya koyduğu en önemli eser, resm-i Osmânî'ye göre nesih hattıyla yazdığı, "el-mushafü'l-Mekki" adı verilen mushaftır. 1939'dan itibaren yaklaşık üç yılda tamamlanan mushaf Mescid-i Harâm'ın o sıradaki imamı Abdüzzâhir Ebü's-Semh, Şeyhülkurrâ Sâlih Hicâzî, Maarif Vezâreti'nden Muhammed Şattâ ile İbrâhim en-Nûrî tarafından kontrol edilmiş, Muhammed Sûrûs es-Sabbân da mushafı basmak için Şirketü mushafî Mekkete'l-mükerrerme adıyla bir şirket ve daha sonra Mekke Matbaası olarak anılacak özel bir matbaa kurarak basımı gerçekleştirmiştir (1368). Bu aynı zamanda Mekke'de yazılıp basılan ilk mushaf olma özelliği taşır. Kürdî'nin *Târîĥu'l-ĥaĥĥi'l-'Arabî ve âdâbüh* adlı kitabında muhtelif hatlarla ortaya koyduğu güzel örnekler yanında Mekke ve Kur'an tarihine dair eserlerinde de yazı örnekleri mevcuttur. Kürdî ancak mikroskopta görülebilecek küçüklükte yazılar yazmakla da tanınır. Meselâ bir yumurta üzerine bazı sûreler dışında Amme cüzünü yazması, posta pulu büyüklüğünde bir alana yer adlarıyla birlikte renkli Arap yarımadası haritası-

nı çizmesi, buğday taneleri üzerine bazı âyetleri, Kureyş ve İhlâs sûrelerini, bazı şiirlerden beyitler yazması bu konudaki hünerini göstermektedir (bk. Ahmed Ali, s. 13-14).

Eserleri. Hat. 1. *Ĥüsnü'd-dî'âbe fîmâ verede fî'l-ĥaĥĥ ve edevâtî'l-kitâbe.* Hat çeşitleri, yazıların özellikleri ve güzellikleri konusunda Selef'ten nesir ve nazım olarak nakledilenler, çeşitli yazı alet ve malzemesinin ortaya çıkışı, yayılması gibi hususları içerir (Kahire 1357/1938, 1370). **2. *Târîĥu'l-ĥaĥĥi'l-'Arabî ve âdâbüh.*** Başlangıçtan müellifin zamanına kadar çeşitli milletlere ait yazılar, Arap yazısı, hüsn-i hat tarihi ve sanatıyla ilgili önemli bir çalışma olup İslâm dünyasında tanınmış hattatlara ve çağdaşlarının fotoğraflarına, yazı örneklerine de yer verilen kapsamlı bir eserdir (Kahire 1358/1939; Riyad 1402/1982). **3. *Mecmû'atü'l-Ĥaremeyn fî ta'limi ĥaĥĥi'n-nesĥ*** (Kahire 1358). Bu eseriyle *Nefĥatü'l-Ĥaremeyn fî ta'limi'n-nesĥ ve's-sülûs*, rik'a hattının öğretimine dair hazırladığı yedi cüzden oluşan meşk mecmuasını (*Kürrâsetü'l-Ĥaremeyn*) Cidde'deki hocalığı sırasında hazırlamış ve eser Suudi Arabistan'daki okullarda ders kitabı olarak okutulmuştur. Müellifin hatla ilgili diğer bazı eserleri de şunlardır: *el-Muĥârene beyne ĥaĥĥi'l-Muĥĥafi'l-'Osmânî ve işĥlâhinâ fî'l-ımlâ'*, *Tuĥfetü'l-Ĥaremeyn fî be-*

Muhammed Tâhir el-Kürdî'nin hazırladığı bir levha

dâ'î'l-huṭûṭi'l-^cArabiyye, *Risâle fi'd-diâ'c'ani'l-kitâbeti'l-^cArabiyye fi'l-hurûf ve'l-harekât, el-İstihsân fi vaz'îc'alamâtî't-terkîm fi'l-^cKur'ân.*

Tarih. 1. *Manzûme fi şifati eşhûri binâyâtî'l-Ka'be* (Hind 1367; Kahire 1371). Kâbe'nin Hz. İbrâhim, Kureys, Abdullah b. Zübeyr ve Haccâc tarafından inşasıyla ilgili 352 beyitlik bu manzume *Târîhu'l-^cKur'ân*'in sonunda (*Manzûme fi binâ'î'l-Ka'beti'l-müşerreffe* adıyla) ve ardından bazı ilâveler yapılarak müellifin *et-Târîhu'l-^cqavîm* adlı eseriyile birlikte neşredilmiştir (Mekke 1385/1965, III, 270-293). 2. *Maḳâmü İbrâhîm caleyhis-selâm.* Müstakil olarak basılan kitap (Kahire 1367) *et-Târîhu'l-^cqavîm* adlı eserin IV. cildinde de yer almıştır (s. 14-64). 3. *Edebiyyâtü's-şây ve'l-^ckahve ve'd-duḥân* (Kahire 1369; Beyrut 1387/1967). Çay, kahve ve tütün bitkilerinin tarihçesi, kullanılması, kahvehaneler, edip ve şairlerin bunlarla ilgili olarak söylediklerinin derlenmesiyle ortaya çıkan bir risâledir. 4. *et-Târîhu'l-^cqavîm li-Mekke ve Beytillâhi'l-kerîm.* Mekke, Mescid-i Harâm ve Kâbe tarihine dair olan, harita ve fotoğraflara da yer verilen bu kapsamlı eser altı cilt olup önce dört cildi basılmış (Mekke 1385/1965), daha sonra tamamı neşredilmiştir (nşr. Abdülmelik b. Abdullah b. Dehîş, I-VI, Mekke 1412/1992; Beyrut 1420/2000, 1425). 5. *Teberrükü's-şahâbe bi-âşâri Resûlillâh ve beyâni faẓlihi'l-^cazîm* (Kahire 1385/1965, 1394/1974; Cidde 1433/2012). 6. *Risâletü'n-nesebi't-^ctâhiri's-şerîf* (Kahire 1386). Kürdî ayrıca *Şevḳ ve'r-raḡbe fi ma'rifeti mâ ḥaşale fi'l-Ka'be fi'l-^cahdi's-Su'ûdi, Kitâbü 'ay-şî'r-Resûl ve aşhâbihi'l-kirâm, Risâle fi intikâli Resûlillâh ile'r-refîki'l-a'lâ, Terâcimü men lehüm kuvvetü'l-^châfiẓa, 'Acâ'ibü mâ revâhü't-târîh* adlı eserleri yanında Kutbüddin en-Nehrevâlî'nin *el-İ'lâm bi-a'lâmi beytillâhi'l-^charâm (Târîhu'l-^cḲutbî)* adlı eserini ta'likât ve resimlerle birlikte neşretmiştir (Mekke 1370/1950).

Diğer Eserleri. 1. *Tuḥfetü'l-^cibâd fi ḥuḳûki'z-zevceyn ve'l-vâlideyn ve'l-evlâd* (Kahire 1353; Mekke 2005). 2. *Târîhu'l-^cKur'ân ve ḡarâ'ibü resmîhi ve ḥükmih.* Kur'ân-ı Kerîm'in tarifi ve bu tarifi kapsadığı hususlar, mushaf halinde cem'i, yazılması, âyet ve sûrelerin tertibi, kelimelerin yazılış şeklinin (resm-i hat) tevkîfi olup olmadığı, yazılışının ilginç yönleri, yazılışa uymayan hükümü, harflere nokta koymanın sebepleri, ashabin imlâ bilgisi, kıraat ihtilâfları ve kıraat imamları,

tecvid, tilâvet âdâbi gibi konuları içerir. Sonunda müellifin *Manzûme fi binâ'î'l-Ka'beti'l-müşerreffe* adlı şiiriyile birlikte basılmıştır (Kahire 1365/1946, 1372/1953). 3. *Bedâ'î'u's-şî'r ve lefâ'ifü'l-fen* (Kahire 1367). 4. *İrşâdüz-zümre li-menâsiki'l-^chac ve'l-^cumre.* Şâfiî mezhebine göre yazılmış bir hac ve umre kılavuzu olup bazı ihtilâflı konularda diğer mezheplerin görüşlerine de yer verilmiştir (Kahire 1374/1955). 5. *et-Tefsirü'l-Mekkî.* Başta Ebû'l-Fidâ İbn Kesîr ve Ali b. Muhammed el-Hâzin'in tefsirleri olmak üzere Necmeddin en-Nesefî, Ferrâ el-Begavî ve Celâleyn tefsirleriyle Süleyman el-Cemel ve Ahmed b. Muhammed es-Sâvî'nin bu son tefsire yazdığı hâşiyelere dayanan müellif daha çok Kur'an'ın halk tarafından anlaşılmasına yönelik bir vaaz üslûbu benimsemiş, dolayısıyla teknik ve ilmî yönleri çok kısa tutmuş, hikâye, emsal ve şiirlere ağırlık vermiştir. Eserin Nisâ sûresine ait kısmı Mecd Mekkî tarafından neşredilmiştir (*et-Tefsirü'l-Mekkî: Sûretü'n-Nisâ', Cidde 1427/2006). 6. *Zehretü't-tefâsîr.* Bu eser de İbn Kesîr'in tefsiriyle Celâleyn tefsiri, Süleyman el-Cemel ve Ahmed es-Sâvî'nin bu tefsire yazdıkları hâşiyelere dayanan muhtasar bir tefsirdir.*

Kürdî'nin bir kısmı basılan şu eserleri de zikredilmektedir: *Du'â'ü 'Arefe, Manzûme fi't-te'ârîfi'l-fıḳhiyye, el-Eḥâdisü'n-nebeviyye fi'l-âdâbi'd-dîniyye ve't-terbiyyeti'l-İslâmiyye, İstihâletü'l-iḳâme fi'l-^cqamer ve'l-^ckevâkib, el-Hendesetü'l-medresiyye, Muḥtaşarü'l-Mişbâḥ ve'l-Muḥtâr fi'l-luḡa, Hıfzû't-Tenzîl mine't-taḡyîr ve't-tebdîl, el-Mev'izatü'l-^chasene fi 'ademi'l-ye'si ve fi's-şabri ve't-tevfîz, el-Maḥfûzâtü'l-^cedebiyetü'l-muḥtâre, Hüsnü'l-bisâf fi divânî Muhammed Ṭâhir el-Kürdî el-ḥaṭtât, el-Baḥş ve't-taḥḳîk fi ma'rifeti ma'ne's-şiddîk* (eserlerinin bir listesi için bk. Kürdî, *Teberrükü's-şahâbe*, s. 27-29; Ahmed Ali, s. 23-25).

BİBLİYOGRAFYA :

Muhammed Tâhir el-Kürdî, *Târîhu'l-ḥaṭtî'l-^cArabî*, Riyad 1402/1982, s. 6-8, 417, 424-428 (müellifin otobiyografisi), 429-434, 445; a.mlf., *et-Târîhu'l-^cqavîm li-Mekke ve Beytillâhi'l-kerîm* (nşr. Abdülmelik b. Abdullah b. Dehîş), Beyrut 1420/2000, I, 42-49; ayrıca bk. neşredenin girişi, I, 5-40 (Burada Muhammed Ali el-Maḡribî, Yûsuf Zünnûn, Abdülvehhâb İbrâhîm Ebû Süleyman'ın Kürdî hakkındaki yazılarına ve hat hocası Rifâf Aziz Efendi'nin ona yazdığı mektuba yer verilmiştir); a.mlf., *Teberrükü's-şahâbe bi-âşâri Resûlillâh ve beyâni faẓlihi'l-^cazîm*, Cidde 1433/2012, s. 21-31; Türkî Atıyye Abbûd el-Cübûrî, *el-Ḥaṭtî'l-^cArabîyyü'l-İslâmî*, Beyrut 1395/1974, s. 44, 149, 151, 227; Velid el-A'zamî, *Terâcimü ḥaṭtâfi*

Baḡdâdi'l-mu'âşîrîn, Beyrut 1977, s. 198, 231, 263; Fevzi Sâlim Affî, *Neş'e ve teḡavvürü'l-^ckitâbeti'l-ḥaṭtîyyeti'l-^cArabîyye ve deurrühe's-şekâfi ve'l-ictimâfi*, Küveyt 1400/1980, s. 277; M. Ali el-Maḡribî, *A'lâmü'l-Hicâz fi'l-^cqarnî'r-râbi'c'aşer li'l-hicre*, Cidde 1401/1981, II, 314-324; Yahyâ Sellûm el-Abbâsî, *el-Ḥaṭtî'l-^cArabî*, Bağdad 1404/1984, s. 143-145; *Arabic Calligraphy in Manuscripts* (ed. King Faisal Center for Research and Islamic Studies), Riyadh 1406/1986, s. 49; Muhittin Serin, *Hattat Aziz Efendi*, İstanbul 1988, s. 37; a.mlf., *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*, İstanbul 2003, s. 212, 245, 246; Ahmed Saïd b. Sîlm, *Mevsû'atü'l-üdebâ' ve'l-küttâbi's-Su'ûdiyyin hilâle sittine 'âmen 1350-1410*, Medine 1413/1992, s. 126-129; Âtk b. Gays el-Bilâdî, *Neş'rü'r-reyâḥîn fi târihi'l-beledi'l-emin*, Mekke 1415/1994, II, 651-655; Affî el-Behnesî, *Mu'cemü muştalahâtî'l-ḥaṭtî'l-^cArabî ve'l-ḥaṭtâṭîn*, Beyrut 1995, s. 128; M. Hayr Ramazan Yûsuf, *Tekmilâtü Mu'cemü'l-mü'ellifîn*, Beyrut 1418/1997, s. 500-503; a.mlf., *Teṭimmetü'l-A'lâm*, Beyrut 1418/1998, II, 94-96; Abdullah b. Abdurrahman b. Abdurrahîm el-Muallimî, *A'lâmü'l-Mekkiyyîn mine'l-^cqarnî'l-tâsi' ile'l-^cqarnî'r-râbi'c'aşer el-hicri*, London 1421/2000, II, 798-800; Abdullah el-Cübûrî, "Muhammed Tâhir el-Kürdî", *Mevsû'atü Beytî'l-ḥikme li-a'lâmi'l-^cArab fi'l-^cqarneyni'l-tâsi'c'aşer ve'l-^cişrîn*, Bağdad 1420/2000, I, 483-484; Yûsuf Abdurrahman el-Mar'aşî, *Neş'rü'l-cevâhîr ve'd-dürer fi 'ulemâ'î'l-^cqarnî'r-râbi'c'aşer*, Beyrut 1427/2006, II, 1257-1259; M. Ali Suveyrekî, *Mu'cemü a'lâmi'l-Kürd*, Süleymaniye 2006, s. 656-658; Zekeriyâ b. Abdullah Bilâ, *el-Cevâhîrü'l-ḥisân fi terâcimî'l-fuzalâ' ve'l-a'yân min esâtîze ve ḥullân* (nşr. Abdülvehhâb İbrâhîm Ebû Süleyman - M. İbrâhîm Ahmed Ali), Riyad 1427/2006, II, 633-639; Ahmed Ali, *Muhammed Ṭâhir el-Kürdî el-ḥaṭtât: Ḥayâtühü ve âşâruh* (Abdullâtîf b. Abdullah b. Dehîş'in eş-Şeyḫ Muhammed Ṭâhir b. 'Abdülkâdir el-Kürdî el-Mekkî: Ḥayâtühü ve mü'el-fâtühü adlı eseri ile birlikte), Riyad, ts.; Abdülvehhâb İbrâhîm Ebû Süleyman, "el-^cAllâme Muhammed Ṭâhir el-Kürdî el-Mekkî eş-Şâfi' el-ḥaṭtât nâşihü muşḥafî Mekkete'l-mükerreme", *Mecelletü'l-Buḥş ve'd-dirâsâti'l-^cKur'âniyye*, IV/7, Medine 2013, s. 71-98.

AHMET ÖZEL

KÜREK CEZASI

Osmanlı donanmasının
insan gücünü karşılamak üzere
XVI. yüzyılda ihdas edilen
bir ceza.

İslâm hukukunda ve örfî kanunlarda mevcut olmayan kürek cezasının en erken örneklerine XVI. yüzyıl ortalarına ait arşiv kaynaklarında rastlanmaktadır. Bu yüzyılda mevcudu artan Osmanlı gemilerinin kürekçi ihtiyacını karşılamak için düşünülmüş örfî bir ceza türü olarak ortaya çıkmıştır. Daha önce vergi muafiyeti karşılığı yahut esir düşenlerden, kürekçi istihdamı sağlanırken buna hükümlüler de eklenmiştir. Böylece Batı'daki örnekleri gibi Osmanlılar'da da çeşitli suçlu-